

MEN-İ MÜSKİRAT KANUNU HAKKINDA ÜÇ HUKUKÎ MÜTALAA*

İbrahim Enes Onat**

“Men-i Müskirat Kanunu:

1. Memalik-i Osmaniyede¹ her nev’ müskirat imal, idhal, fûruht ve istimali memnûdur.
2. Müskirat imal, idhal ve nakl ve fûruht edenlerden müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezâ-yı nakdî ahz ve elde edilen müskirat imha olunur.
3. Alenen müskirat istimal edenler veya hafıyyen istimal edip de sarhoşluğu görülenler ya hadd-i şer’î veya elli liradan iki yüz liraya kadar cezâ-yı nakdî veyahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla tecziye olunurlar. Sıfat-ı resmiye erbabından olanlar dahi memuriyetten tard edilir ve bu husustaki hükümler kabil-i itiraz ve istinaf ve temyiz değildir.
4. Bu kanunun tasdik ve neşriyle beraber içki imaline mahsus bilcümle âlât ve edevât müsadere edilir. Mevcut içkiler derhal temhir edilir ve iki ay zarfında memalik-i ecnebiyeye ihracına müsaade olunur. İki ay hitamında mevcut müskirat imha olunur.
5. Tababette kullanılacak her nev’ ispirotolu mevadd ihtiyaç nisbetinde sıhhiye vekaletince eczahanelere tevzi ve sarfiyatı kontrole tabi tutulur.

* Metinlere dikkatimi çeken Dr. Öğr. Üyesi Ali Adem Yörük’e ve metinlerin mukabelesinde yardımlarını gördüğüm Ar. Gör. Rıdvan Abdurrahman Demirtaş ve Ar. Gör. Ercan Karaismailoğlu’na teşekkür ederim.

** Ar. Gör., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

¹ “Müskirat Resminin Tâdiline Dair Olan 8 Kanunîsânî 336 Tarihli Kararnamede Munderîç Rûsûmun Tezyidine ve Men-i Müskirat Kanununun Tâdiline Mütedâir 470 Numaralı Kanunun Suver-i Tatbikiyesine Muteallik Kararname”nin 1. maddesinde “memalik-i Osmâniye” ifadesinin yerini “Türkiye” almıştır. Bkz. *Ceride Adliye*, S. 25, Ağustos 1340 (1924), s. 875.

6. Tababette istimal olunacak ispirotolu mevaddın suret-i istimal ve sarfı hakkında Sıhhiye vekaletince bir talimatname kaleme alınacaktır.

7. Bu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer'îdir.

8. Bu kanunun icrâ-yı ahkâmına Dahiliye, Adliye ve Sıhhiye vekilleri memurdur. 14 Eylöl 1336 ve 1 Muharrem 1340 (14 Eylöl 1920)².

Bu yazıda, metnini yukarıya aldığımız Men-i Müskirat Kanununa dair kısaca bilgi verdikten sonra Mersin İstinaf Mahkemesi reisi Ali Rıza Bey, Bursa Yenişehir Bidayet Hâkimi Esad Bey ve Muhâmi Mois Zeki Bey'in bu kanun hakkındaki hukukî mütalaalarını tanıtacak ve aktaracağız.

Bu üç metin, Men-i Müskirat Kanunu çerçevesinde genel olarak olumlu veya olumsuz bir tutum sergilemeden hukukî ve ilmî bazı hususiyetleri değerlendirdiği ve tartışmaya açtığı için ve bu açıdan temsil değeri yüksek metinler oldukları göz önüne alınarak seçilmiştir. İncelemeye alınan konu nispeten naziktir. Bu bağlamda konunun hissî boyutlarını öne çıkaran dönemin mecmualarında yazılmış muhtelif metinler vardır. Bu metinler, kıymetleri inkâr edilemezse de çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur³.

Men-i Müskirat Kanunu hakkında yapılan birkaç çalışma olmakla birlikte bu çalışmaların konuyu bütünüyle kuşatarak ele aldığını söylemek güçtür. Bu bağlamda Karahanoğulları'nın çalışması, teklifin kanunlaşma sürecini, Meclis zabıt ceridelerine dayanarak anlatan kısa bir tarih çalışmasıdır⁴. Yaramış, yüksek lisans tezi olarak hazırladığı çalışmasının bir bölümünün küçük bir alt başlığını, kanun maddeleri çerçevesinde Mecliste geçen tartışmalara ayırmıştır⁵. Dinç ise çalışmasını, 1918-1938 yılları arasında ABD ve Türkiye'deki alkol yasağı uygulamalarının karşılaştırması konusunda yapmıştır. Bu çalışma, birinci bölümünün büyük bir kısmını, Men-i Müskirat Kanununa ayırmıştır. İlk iki çalışma, dönemin mecmualarında çıkan metinlere yer vermemesine rağmen; üçüncü çalışma, kanunun çıkmasından evvel *Sebilürreşadda* çıkan bazı

² *Ceride-i Resmîye*, sy. 4, 28 Şubat 1337 (1921), s. 3.

³ Bu metinlerden birkaçının künyesi için bkz. 27. not.

⁴ Onur Karahanoğulları, *Birinci Meclisin İçki Yasağı (Men-i Müskirat Kanunu)*, Ankara, 2007, 149 s.

⁵ Fidan Yaramış, "Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Döneminde (23 Nisan 1920-1 Kasım 1922) Çıkarılan Adli Sosyal-Kültürel Kanunlar ve Bu Kanunların Müzakerelerinde Muhalefet", Ahi Evran Üniversitesi SBE, Tarih Anabilim Dalı, 2012, s. 94-102.

metinlerin yalnızca adlarını vermiş⁶ ayrıca *Anadoluda Yenigün* ve *Akşam* gazetelerinde Men-i Müskirat Kanunu hakkında çıkan birkaç haber metnini de ilgili bölümde aktarmıştır. Bu üç çalışmada, incelediğimiz metinlere atıf yapılmamıştır.

Men-i Müskirat Kanunu, altısı hüküm içeren, sekiz maddelik bir kanundur. İlk maddesi, müskiratın üretimini, ithalini, satışını ve kullanılmasını yasaklamaktadır. Bilindiği üzere Osmanlı-Hanefi hukukunda gayrimüslimlerin alkol tüketmesi kendi dinî inanışları gerekçesiyle suç değildi. Buradan hareketle alkol tüketme konusunda gayrimüslimlerin istisna edilmesi konusu, Mecliste de gündeme gelmiş ve fakat bu husus, görüşmeler neticesinde kabul edilmemiştir⁷. İkinci maddede, ilk maddede yasak kapsamında sayılan fiillerin cezası belirlenmiş ve ele geçirilen müskiratın imha olunacağı ifade edilmiştir. Üçüncü madde, açıkça müskirat kullananlar veya gizlice kullanıp sarhoşluğu görülenler ve bu fiillerin resmî sığata sahip olanlar tarafından işlenmesi hakkındadır. Bu madde uyarınca verilecek cezalar için itiraz, istinaf ve temyiz yolu kapalıdır⁸. Dördüncü madde, içki üretimine tahsis edilmiş aletlerin müsaderesi hakkındadır. Maddeye göre mevcut içkiler mühürlenir ve iki ay süre içerisinde yurt dışına çıkarılmasına müsaade edilir. Bu süre zarfında elde olan içkiler de imha edilecektir. 21 Şubat 1340 (21 Şubat 1924) tarih ve 420 numaralı “Men-i Müskirat Kanunu Mucebince Türkiye Haricine Çıkarılmak Üzere İddihar Edilmiş Olan Müskirat ve Şarabların Tehir-i İmhası Hakkında Kanun”un 1. maddesine göre söz konusu kapsama giren müskiratın, 1340 senesi muvazene-i umumiye kanununun iktisab-ı katiyet etmesine kadar imhası tehir olunacağı ifade edilmiştir⁹. Beşinci ve altıncı maddeler ise sağlık alanında kullanılacak

⁶ Adları verilen metinlerin künyeleri şu şekildedir: (Milash) İsmail Hakkı, “İçkilerin Amerika’da Resmî Memnûyeti Acaba Hangisi Asrîlik”, C. XVI, S. 410-11, 1 Mayıs 1335 (1919), s. 191-193; “İçkilerin Men’ine Çalışmak Lüzûmu”, C. XVI, S. 412-13, 8 Mayıs 1335 (1919), s. 205-208; Ömer Rıza, “Müskiratın Memnûyeti-i Dîniyesi ve Kanunen Men’i”, C. XVIII, S. 455, 15 Kanunîsani 1336 (15 Ocak 1920), s. 154-155. Ayrıca bkz. Sibel Dinç, “1918-1938 Yılları Arasında Devletlerin Sosyal Regülasyon Uygulamaları Bağlamında Alkol Yasağı: Türkiye-ABD Uygulamalarının Karşılaştırılması”, Aksaray Üniversitesi SBE, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, 2016, s. 48.

⁷ Karahanoğulları, *a.g.e.*, s. 43-5.

⁸ Moiz Zeki Bey’in aşağıya aldığımız yazısında, Kanun’un üçüncü maddesi uyarınca verilecek cezalar için itiraz, istinaf ve temyiz yolunun kapalı olup olmadığı konusunu incelenmektedir.

⁹ *Ceride-i Resmîye*, 5 Mart 1340, 5 Mart 1924, s. 2. Ayrıca bu maddede geçen “imha” kelimesinin tefsiri için Adliye Encümeni şu ifadeleri kullanmıştır: “... imha kelimesinin manası mutlak olmasına ve öteden beri hükümet tarafından icra kılınan tatbikatla mefhumunun tamamıyla takarrür etmiş bulunmasına nazaran hâlâ tefsir-i kanuniye mahall olmadığı heyet-i umûmiyeye arz olunur.” Bkz. *TBMM Zabıt*

ispirotolu maddelerin kullanım şekilleri hakkında Sıhhiye Vekaleti tarafından talimatname kaleme alınması ve eczanelere dağıtımı ile ilgilidir.

Men-i Müskirat Kanunu teklifi, Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey tarafından 27 Nisan 1336'da (1920) verilmiş ve 14 Eylül 1336 tarihinde (14 Eylül 1920) kanunlaşarak yürürlüğe girmiştir. Men-i Müskirat Kanunu, Büyük Millet Meclisi'nin çıkarmış olduğu ilk kanunlar arasında olduğu için büyük bir öneme sahiptir. Kanun teklifi, Meclise sunulan dördüncü kanun teklifi olup Meclis açıldıktan dört gün sonra verilmiştir. Teklifin sunulmasıyla kanunun kabul edilmesi arasında yaklaşık beş aylık bir süre geçtiği için kabul edilen yirmi ikinci kanundur¹⁰. Meclis açıldıktan sonra meclise sunulan ilk üç kanun teklifi sırasıyla, Ankara mebusu Mustafa Kemal Paşa'nın Teşkilat-ı Hükümet Hakkında Kanun teklifi¹¹, Karahisar-ı Sahib mebusu Mehmed Şükrü Bey'in Hıyanet-i Vatanıyeye Ceza Tayini Hakkındaki Kanun teklifi¹² ve üçüncüsü, yine Mehmed Şükrü Bey ile rüfekasının Teşkilât-ı Hükümet Hakkındaki kanun teklifidir¹³. Bu bakımdan hükümet teşkili ve hıyanet-i vataniyeye ilişkin kanunların evleviyetle kanunlaşmasının öneminin ne kadar büyük olduğu hatırlanırsa bu teklifleri takiben gelen Men-i Müskirat Kanun teklifinin de nerede konumlandığı ve Meclis tarafından ne derece öneme sahip olduğu anlaşılabilir.

Bu kanunun tatbikat sahasına çıkabilmiş olmasından ilk Meclis'in dikkat ve yönelimleri hakkında bir fikir edinebiliriz. Bu bağlamda *Tevhîd-i Efkâr* Gazetesinin ser-muharriri Ebuzziyâzâde Velid Bey'in şu ifadeleri son derece dikkat ile takip edilmelidir:

“... Meclis, böyle bir kanun tanzim edebilmek iktidar ve basiretini gösterdiğinden dolayıdır ki halkın nazarında büyük bir itibar ve şöhrat kazanmış ve bu kanunun tanziminden itibaren meclisin mevkii pek ziyade kuvvetlenerek İstanbul hükümetlerinin tevizâtı ile bir türlü tereddütünü izale edemeyen Anadolu halkı hükümet-i milliye etrafında kemâl-i hâşiye toplanmış idi... ve halk, İstanbul'daki halifeye rağmen asıl Müslümanlığın Anadolu'da olduğuna ve Büyük Millet Meclisi'nin icâbât-ı İslâmiyeye bi-hakkın riâyetkâr bulunduğuna kanaat getirmiş idi”¹⁴.

Teklifi veren Ali Şükrü Bey, Men-i Müskirat Kanunun yürürlüğe girmesinin gerekçesi olarak birkaç hususa işaret eder. Ona göre İslam dinine göre

Ceridesi, C. I, İ. XIII, 16. 03. 1340, s. 523.

¹⁰ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. I, İ. VI, 28. 04. 1336, s. 114.

¹¹ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. III, İ. II, 24. 04. 1336, s. 30.

¹² *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. VI, İ. III, 25. 04. 1336, s. 63.

¹³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, C. I, İ. IV 26. 04. 1336, s. 70.

¹⁴ Ebuzziyâzâde, “Men-i Müskirat Kanunu”, *Sebilürreşad*, C. 22, S. 553-554, 23 Ağustos 1339 (1923), s. 63.

haram olan içkinin halk tarafından yaygın olarak kullanılmasından doğan tehlikeler ve fenalıklar tahmin edilemeyecek kadar çok yıkıcı ve tahrip edicidir. Diğer taraftan inanmış oldukları din içki içmeyi menetmemesine rağmen Amerika'nın özel bir kanunla içki yasağı getirmesi takdire şayan ve örnek alınmayı hak etmektedir. Bu iki sebebe işaret eden Ali Şükrü Bey, içki hususunda had ve hudut bilmeyen memleketimiz halkını bu müthiş beladan kurtarmak için Men-i Müskirat Kanunu'nun kabul edilmesini teklif etmiştir. Kanun teklifi Adliye, Sıhhiye, Maliye ve Şer'îye Encümeni'nde görüşülmüştür. Dört Encümen de Men-i Müskirat Kanun teklifini şer' ve akla muvafık görmelerine rağmen Adliye Encümeni, Meclisin olağanüstü halden doğmuş bir Meclis olmasını gerekçe göstererek daha acil konuların görüşülmesi, bu teklifin şimdilik reddedilmesi ve olağan koşulların geri dönmesi gerektiğini ifade ederek, insanların gelip geçtiği yerlerde sarhoşluğu *zahir olarak* anlaşılan kişilerin bu şekilde yakalanması halinde para cezası verileceğine ve diğer hususlara ilişkin Kanun-ı Cezanın 265. maddesinin titiz bir şekilde uygulanmasına gayret edilmesi halinde kanun teklifinden beklenen faydanın elde edilebileceğini ifade etmiştir. Maliye Encümeni ise mâlî hususiyetleri gündeme getirmek suretiyle müskiratın üretim, ithal ve satışın yasaklanmasını uygun bulmamıştır. Şer'îye ve Sıhhiye Encümeni ise kanun teklifini uygun bulmuşlardır¹⁵. Nihayet yaşanan uzun tartışmalardan yaklaşık beş ay sonra yetmiş iki kabul, yetmiş bir ret oyu ile kanun yürürlüğe girmiştir¹⁶.

9 Nisan 1340 (1924) tarihinde, Men-i Müskirat Kanununun tadiline dair 9 maddeyi içeren 470 numaralı kanunla yapılan değişiklikle, müskirat imali, ruhsat alınması şartına bağlanarak kanunun önceden akmış olduğu vadi büyük ölçüde değiştirilmiştir¹⁷. Bu değişikliğe istinaden çıkarılan 1340 tarih ve 530 numaralı "Men-i Müskirat Kanunu Mucebince Mahkum Olanların Affı Hakkında Kanun"a göre müskirat imal, istimal, ve sarhoşluk cürümleriyle

¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C. III, İ. 17, 05. 1336, s. 329-331.

¹⁶ Oylama sonucu yetmiş bire yetmiş bir çıkmasına rağmen oturum reisi olan İkinci Reis Vekili Vehbi Efendi'nin oyu ile kanunun yürürlüğe girmesi mümkün olmuştur. Vehbi Efendi kanunun kabul edildiğini şu ifadelerle karşılamıştır: "Efendim ârâyı tebliğ ediyorum. Yetmiş bir kabul, yetmiş bir red, üç müstenkiftir. Binaenaleyh rey-i alenî ile ârâ istihsal edildiğinden ve riyasetin rey-i kabul cihetinde olduğuna binaen Nizamname-i Dahilî mucebince kanun kabul edilmiştir". Bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, C. II, İ. 65, s. 153. Mecliste yaşanan tartışmalar için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, C. II, İ. 65, s. 137-153.

¹⁷ 9 Nisan 1340 tarih ve 470 numaralı kanunun maddeleri ve maddelerin kabulü sırasında Meclis'te yaşanan tartışmalar için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, C. VIII, İ. 32, s. 418-424.

mahkum olanların hadd-i asgarîlerinden fazlaları affedilmiştir¹⁸. Yine bu değişikliğe istinaden düzenlenen 9 Haziran 1340 tarihli kararnamenin altıncı maddesi, “Mağaza ve dükkanlarda amil veya bayilerinin alâmet-i farikası yapıştırılmış kapalı şişe ve kapalı kapılar derûnunda olmak üzere toptan ve perakende her nev müskirat satılabilir” hükmünü içermektedir¹⁹. Bununla birlikte alenen müskirat kullanımı ve alenen sarhoşluk hala yasaktır. Nitekim bu yasağın ihtimamla uygulanması için 10 Şubat 1341 tarihinde Denizli Mebusu Yusuf ve Haydar Rüşdi Beyler’in Meclis-i Âlî riyasetine tahrir vermeleri dikkat çekicidir²⁰.

9 Nisan 1340 (1924) tarihli tâdilden yaklaşık bir ay önce 3 Mart 1924 tarihinde “Hilafetin İlğasına ve Hanedan-ı Osmanî’nin Türkiye Cumhuriyeti Memâliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun²¹”, “Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu²²” ve “Şer’iye ve Evkaf ve Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Vekaletlerinin İlğasına Dair Kanun²³” çıkarılmıştır. 8 Nisan 1924’te Şer’iye mahkemeleri ilga edilmiş, bir gün sonra, 9 Nisan 1924’te de Men-i Müskirat Kanunu’nda söz konusu ettiğimiz değişiklik yapılmıştır. Bundan yaklaşık iki sene sonra 22 Mart 1926 tarihinde, 790 numaralı “İspirto ve Meşrubat-ı Küûliye İnhisarı Hakkında Kanun”un 30. maddesiyle 14 Eylül 1336 tarih ve 22 numaralı Men-i Müskirat Kanunu tamamen yürürlükten kaldırılmıştır²⁴. Bu tarihten yaklaşık yirmi gün önce 1 Mart 1926 tarihinde 765 sayılı Türk Ceza Kanunu²⁵, bir ay kadar önce 17 Şubat 1926 tarihinde de 743 sayılı Türk Medeni Kanunu kabul edilmişti²⁶.

Gazeteleri de içeren detaylı bir tarama yapılacak olursa yaklaşık beş buçuk yıl yürürlükte kalan Men-i Müskirat Kanunu’nu farklı açılardan değerlendiren

¹⁸ Kanun metni için bkz. *Ceride-i Adliye*, Sene 3, S. 30, Kanunîsani 1341, s. 1282.

¹⁹ 9 Haziran 1340 tarihli “Müskirat Resminin Tâdiline Dair Olan 8 Kanunîsânî 336 Tarihli Kararnamede Mûnderiç Rûsûmun Tezyidine ve Men-i Müskirat Kanununun Tâdiline Mütedâir 470 Numaralı Kanunun Suver-i Tatbikiyesine Mûteallik Kararname” için bkz. *Ceride Adliye*, S. 25, Ağustos 1340, s. 875-78.

²⁰ *Ceride-i Resmîye*, 16 Nisan 1341, s. 76.

²¹ *Ceride-i Adliye*, S. 19-20-21, Şubat-Mart-Nisan 1339-1340, s. 732-33.

²² *Ceride-i Adliye*, S. 19-20-21, Şubat-Mart-Nisan 1339-1340, s. 733-34.

²³ *Ceride-i Adliye*, S. 19-20-21, Şubat-Mart-Nisan 1339-1340, s. 734-45.

²⁴ Madde 30: “15 Ağustos 1289 tarihli Bey’iye Nizamnamesiyle 1 Nisan 1234 tarihli Müskirat Resmi Kanunu ve Mezkur Kanunun Bazı Mevadd ve Fıkâratının Tadiline Dair 8 Kanunîsani 1326 tarihli Kararname ve 14 Eylül 1336 tarih ve 22 numaralı kanun ahkamı mülğadır”. Bkz. *Ceride-i Resmîye*, 3 Nisan 1926, s. 1237.

²⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C. II, İ. 64, s. 19.

²⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, C. II, İ. 57, s. 234.

çok sayıda yazı ve haber tespit edilebileceğine şüphe yoktur²⁷. Biz hukuk açısından değerlendirme yapan üç yazıyı tanıtmak istiyoruz. Yazıların ilk ikisi *Ceride-i Adliye*de; sonuncusu, *Muhamatta* yayınlanmıştır. *Ceride-i Adliye*de yayınlanan ilk yazı, bir istinaf mahkemesi reisiine ait olup kanundan yaklaşık iki sene sonra; ikinci yazı, Yenişehir Bidayet hakimine ait olup kanundan yaklaşık üç sene sonra yayınlanmıştır. Son yazı ise Mois Zeki adlı eski Beyoğlu Ceza Reisi bir avukata aittir. Bu yazı da kanunda yapılan kapsamlı değişiklikten yaklaşık üç ay önce kaleme alınmıştır.

Mersin İstinaf Mahkemesi Reisi Ali Rıza Bey'e ait olan "Men-i Müskirat Kanunu Münasebetiyle Hadd-ı Şer'î Hakkında Mütalaa"²⁸ başlıklı birinci metin, içki içme suçunun cezasının muhtelif sebepler öne sürülerek uygulanmadığını veya yanlış uygulandığını örnekler vererek anlattıktan sonra bu cezanın bir düzen ve intizama kavuşması ve uygulanabilme kuvvetini tekrar fiil eksenine çıkarılması gerektiğini vurgulamak için kaleme alınmıştır. Bu bağlamda yazar, hadd-i şürib hakkında ayrıntılı sayılabilecek fikhî malumat vermektedir. Metin, bir İstinaf Mahkemesi Reisi tarafından kanunun kabulünden yaklaşık iki yıl sonra yazıldığı göz önünde bulundurularak okunmalıdır. Böylece metnin yazılabilmesine imkân veren ortamın havasının anlaşılmasında tutamak noktaları elde edilebilir.

İkinci metin, Bursa Yenişehir Bidayet Hâkimi Esad'ın "Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Bazı Mütalaât"²⁹ başlıklı yazısıdır. Diğer iki metinle karşılaştırıldığında bu metnin hem hacim hem de içerik olarak daha zengin olduğu söylenebilir.

Kanunun kabulünden yaklaşık üç sene sonra ve kanunda yapılan köklü değişiklikten on ay önce kaleme alınmıştır. Yazar, makalesini harici konulara girmekten kaçınarak hukukî bir düzlemde yürütmeyi başarmıştır. Metinde,

²⁷ Bu haber ve yazılardan birkaçı için bkz. Ebuzziyâzade, "Men-i Müskirat Kanunu", *Sebilürreşad*, C. XII, S. 553-554, 1339, s. 63-64; "İçki Aleyhinde-Men-i Müskirat Kanununun Muhafazası İçin Halkın Müracaatları", *Sebilürreşad*, C. XII, S. 565-566, 1339, s. 153-154; Ömer Rıza, "Müskiratın Memnuyet-i Diniyesi ve Kanunen Men'î", *Sebiülürreşad*, C. XVIII, S. 455, 1336, s. 154-155. Men-i Müskirat hakkında benzer başka metinler için bkz. Yaşar Karayalçın/ Ahmet Mumcu, *Türk Hukuk Bibliyografyası 1727-1928*, Ankara, ts., s. 238.

²⁸ Ali Rıza, "Men-i Müskirat Kanunu Münasebetiyle Hadd-ı Şer'î Hakkında Mütalaa", *Ceride-i Adliye*, sy. 4, Yenigün Matbaası, Ankara, Nisan 1338 (1922), s. 182-85.

²⁹ Esad, "Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Bazı Mütalaat", *Ceride-i Adliye*, sy. 13-14-15, Ağustos-Eylül-Teshrinievvel 1339 (1923), s. 618-624.

Men-i Müskirat Kanunu kapsamında, bir önceki metinde olduğu gibi ayrıntılı sayılabilecek fikhî malumat verilmiştir. Bu bağlamda yazarın gündeme getirdiği konulardan biri de içki içme suçunda zimmilerin durumudur. Yazar, tercih edilen görüşe göre sarhoş olan zimmilere had icra edileceğini ifade etmekteyse de Ebu Hanife'ye göre, kamu düzenini ihlal etmedikçe içki içen zimmiye, had cezası verilmez³⁰. Yazar devamında sarhoşların işlemiş olduğu haksız fiil sorumluluğu bağlamında Fransa Kanun-ı Medenisi ile Mecelle karşılaştırması yapılmıştır. Cezalandırmanın amacı ve günümüzde tekrar revaç bulan caydırıcılıkta cezaların şiddetinden daha çok kesin uygulanabilirliğin önemli olduğu düşüncesi metinde işlenen diğer bir konudur. Metnin yazılmasının ana gayesi, Men-i Müskirat Kanunu'nda bulunan bazı noksanlara dikkat çekmek ve bu kanunun umumî sağlığın korunmasında yeterli olmadığını anlatmaktır. Bu bağlamda yazar, eczane olmayan yerlerde oturan kimselerin ilaç için bir dirhem ispirto bulamaması ve esrar ve kokain gibi maddelerin kanun hükümleri içerisinde yasak kapsamında bulunmaması örneğini verir. Öte yandan, kanunun Anadolu'da uygulanmasından elde edilen faydanın anlaşılmasının Bursa Vilayeti merkezindeki suç istatistiklerinin incelenmesiyle ortaya çıkacağını ifade eder.

İşlenen diğer önemli bir husus ise sarhoşluğun suç olup olmayacağı meselesidir. Bazı hukukçular suçun, yalnızca başkasına verilen zararları kapsayacağından, kişinin kendisine verdiği zararları suç kapsamında görmemektedirler. Kişinin kendisine verdiği zararlar, ahlak kurallarını ilgilendirmektedir ve bu fiillerin suç kapsamına alınması, hukukun aslî kurallarına aykırılık oluşturur. Her ne kadar hukukçuların bir kısmı, bir fiilin suç oluşturması için, bir kişinin

³⁰ M. Akif Aydın, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, 2. bs, Klasik, 2017, s. 66. Ebu Hanife'nin görüşüne uygun olarak içki içen gayrimüslime ceza verilmediğine, Müslümanlara ise içki içme veya bir ihtimale göre sarhoşluktan dolayı had veya tazir cezası verildiğine dair örnekler varsa da Osmanlı uygulamasında durumun tam olarak neye tekabül ettiğini anlamak için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Diğer taraftan Hanefiler, şarap dışındaki içkilerin sarhoşluk meydana getirmeyecek miktarda içilmesinden dolayı had değil, tazir cezası verilebileceğini kabul ederler. Bkz. Bkz. İbrahim Kâfi Dönmez, "Sarhoşluk", *DİA*, C. XXXVI, 2009, s. 143. Uygulamada içki içme suçundan dolayı verilen tazir cezası örnekleri için bkz. Muharrem Midilli, *Klasik Osmanlı Ceza Hukukunda Şeriat-Kanun Ayrımı*, 1. bs., Klasik, 2019, s. 214-15. Gayr-i müslimin içki içmesinin suç olmadığını gördüğümüz bir kayıt şu şekildedir: "... mezkûr müslimdir şürb-i hamr itmişdir suâl olunsun didikde gıbbe's-suâl ben kâfirin, şürb-i hamr itdim deyucek İslâmı hususunun tefahhusuna tevakkuf olundu. 13 Şevval 987/5 Aralık 1579" Bkz. İŞSA, Tophane Mahkemesi Nu. 7, v. 41a/3'den akt. Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, 1. bs., Eren, 2004, s. 114.

bir başkasına zarar vermesi gerektiğini aramaktaysa da şer'î hükümlere uygun olan yeni ceza hukuku nazariyesine göre ceza, ihkak-ı hak olmayıp, sosyal hayatın muhafazası için önleyici tedbirlerin alınması manasında bir "siyaset"tir. Bu bakımdan sarhoşluğun birçok kötülüğün kaynağı olması ve kanunun uygulanmasıyla faydaların görülmesi gerekçelerinden dolayı sarhoşluk bir suç olarak kabul edilmiştir. Yazar, metnini, üzerinde durduğu eksikliklerin bir sonraki yasama döneminde tamamlanarak daha mükemmel bir kanunun ortaya çıkacağı ümidiyle bitirmektedir.

Son metin ise kanunda yapılacak kapsamlı değişiklikten üç ay önce, 1 Ocak 1924 tarihinde kaleme alınmıştır³¹. Metin, özel olarak üçüncü maddeyi inceleme konusu yapmaktadır. Bu bağlamda, bazı mahkemeler, üçüncü maddeyi yanlış uygulamaktadırlar. Yazara göre kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere itiraz, istinaf ve temyize konu olamayan hükümler, yalnızca üçüncü maddeyle sınırlıdır. Bazı mahkemelerin bu hususu bütün bir kanunu kapsar şekilde yorumlaması hatalıdır. Yazarın bu metni *Muhamatta* yayınlamaktan maksadı, konu hakkında meslektaşlarının leh ve aleyhteki görüşlerini öğrenmek isteğidir.

Men-i Müskirat Kanunu'nu ve Kanun hakkındaki üç mütalaaı kısaca tanıttığımız bu çalışmada son olarak Kanun'un siyasî, sosyal ve hissî boyutlarına girmeden hukukî bir değerlendirme yapmayı amaçlayan bu mütalaaların metinlerini sunuyoruz.

*

Ali Rıza Bey - Men-i Müskirat Kanunu Münasebetiyle Hadd-ı Şer'î Hakkında Mütalaa

Kavânîn ve nizamat ve evâmîr ve talimat ahkâmının muhtelif içtîhâdat sebebiyle muhtelif tatbikata maruz kaldıkları ve hatta bazı ahkâm-ı sarîhalarına muhalif muameleler bile yapıldığı meşhud ve kavânîn ve nizamatın her yerde siyak-ı vâhid üzere tatbîkî vâzı-ı kanun indinde matlub olduğu için saha-i tatbikatta böyle muhtelif veya kavanînin ruhuna mübayin içtihadâta sebebiyet veren noktalara tesadüf olundukça bunların halli esbabına tevessül olunması ve şu suretle kavânîn ve nizamatın yeknesak olarak tatbikinin temin edilmesi bilhassa müntesibin-i ilm-i hukukun uhdesine müterettib bir vazife-i mütehattimedir.

³¹ İskilipli Atıf Efendi de *Din-i İslam'da Men-i Müskirat* adlı kitabını aynı tarihte (1 Ocak 1924) tamamlamıştır. Mehmed Atıf, *Din-i İslam'da Men-i Müskirat*, İstanbul, Matbaa-i Âmire, 1340, 32 s.

İşte bu cümleden olmak üzere Men-i Müskirat Kanununda şaribler hakkındaki hükmolunması emrolunan hadd-i şer'înin bazı yerlerde suret-i hükm veya icrasında ahkâm-ı şer'îyeye muhalif ve gayr-i muttarid muameleler cereyan etmiş ve mesela bazı mehakimde maznûnun sübût-ı cürmüne karar verildikten sonra tabibe muayene ettirilerek vücudunun kabiliyet-i tahammüliyesine nazar ne mikdarda darb edilmesi tabib canibinden irae kılınmış ise ol mikdarda darb edilmesine karar vermek suretiyle hadd-i şer'înin kemmiyet-i mukadderesi hükmen tenkis olunmuş ve bazı mehakimde kaba etine [v]urulmak kaydıyla mahall-i darb tayin ve tahsis edilmiş ve hadd-i şer'înin bazen hafıyyen ve bazen de bilakis alenen ve meşheren icrasına ihtimam edildiği halde meclûdun lâbis veya câlis olup olmamasına ve darbin keyfiyet ve kemmiyet-i icraiyesine mütedâir olan ahkâm-ı şer'îye hiç de nazar-ı dikkate alınmamış ve hadd-i şer'î icrasına dair lahık olan ahkâmın icrasında da mahkûmun-aleyh, tabibe muayene ettirilerek tabibin zikrettiği mikdardan fazla darb edilmemek suretiyle hüküm noksan icra ve infaz edilmiştir.

Bu babda saha-i tatbikatta vukua gelmiş olan bu gibi gayr-i muttarid muamelâtın daire-i ittîrâda ircâi ümniyesiyle hadd-i şürb hakkındaki bazı ahkâm-ı şer'îyenin ber-vech-i zir mücmelen nakline ve bu husustaki mütalaâtımızın da tezyiline mücaseret kılındı.

1. Had, lugaten men manasınadır. Şer'an "ukubetün mukadderatün vecbet hakkan lillahi teala" [Allah tarafından konulmuş mikdarı belli ceza] diye tarif olunmuştur.

2. Haddin hükmü, enva-ı fesatla ibadî mutazarrır eden şeylerden inzicardır.

3. Had, altı nevdir. Haddü'z-zina, haddü şürbî'l-hamr hâssa, haddü's-sekr min gayrihâ, haddü'l-kazf, haddü's-sirkat, haddü kat'î't-tarik. Envâ-i hududdan tavzih etmek istediğimiz ikinci ve üçüncü nev hududdur.

4. Hadd-ı şürbün kimler hakkında icra kılınacağı Men-i Müskirat Kanununun üçüncü maddesinde mezkur, bu maddede "alenen müskirat istimal edenler veya hafıyyen istimal edip de sarhoşluğu görülenler ya hadd-i şer'î veya elli liradan iki yüz liraya kadar ceza-yı nakdî veyahut üç aydan bir seneye kadar hapis cezasıyla tecziye olunur." diye masturdur. Hadd-i şer'î veya ceza-yı nakdî veya hapis cezalarından birisi ile hükmetmekte muhtar olan hakim hadd-i şer'î ile hükmelediği takdirde hadd-i şer'î nasıl icra olunur? Buna dair ahkâm-ı şer'îye nedir?

a. Hadd-i şürib, ziyade ve noksan olmayarak şaribe savt ile seksen adet darb etmektir.

b. Savt, budaksız ve dalsız olacak ve darb mutavassıt olarak yani ne cerha husule getirecek kadar şedid ve ne de elem vermeyecek derecede hafif olarak icra edilecektir. Meclud eğer hilkatene zayıf olur da helakinden korkulursa darb-ı hafif ile darb edilecektir.

c. Meclud erkek ise avret mahalli, iç donu veya gömlek gibi bir nesne ile setredilip sair mahalleri elbiseden tecrid olunacaktır. Kadın ise elbisesi tecrid olunmayacak ve ancak üzerinde hırka ve kürk gibi darbin tesirine mani olacak kaba bir şey var ise bu nez' edilecektir. Şu kadar ki bundan başka elbisesi yok ise bu da nez' ve ihraç olunmayacaktır.

d. Had, erkeklere kâim ve kadınlara câlis olduğu halde icra olunacaktır. Meclud yere yatırılmayacak, el ve ayakları bağlanmayacak ve bir mahalle rabt edilmeyecektir. Ancak zabtı kabil olmazsa ol vakit bağlanacaktır.

e. Savt, mahkûmun avret mahalli ile baş ve yüzünden maada aza-yı bedeni-nin her tarafına tefrik ve tevzi olunacaktır.

f. Haddi icra eden zat savtı başından yukarı kaldırmayacak ve darb ettiği mahalden medd u cerr etmeyecektir.

g. Mahkumun-aleyh hasta veya sarhoş bulunursa kesb-i sıhhat-ı sahv u ifa-kat edinceye kadar haddin icrası tehir olunacak ve ancak hastanın iade-i afiyet ümidi munkatı' olursa o halde had, tehir edilmeyip icra olunacaktır.

İşte hadd-i şürib hakkında kütüb-i fıkhiye-i muteberede mevcut olan ahkâmın bazısı mücmelen bâlâya naklolundu. Bu ahkâm anlaşıldıktan sonra vürudu muhtemel es'ile-i âtiyeyi zikr ile buna dair mütalaâtımızı da arz edelim.

1. Haddin icrasında teşhir lazım mı?
2. Teclid edilecek mahkûmun hilkatene zayıf olması ile hasta bulunması arasında fark var mı?
3. Şaribin hasta veya hilkatene zayıf olup olmadığı hîn-i hükümde mi, zaman-ı icrada mı tayin edilmeli?
4. Hastalık veya zâfiyet hakkında bir iddia sebk etmek şart mı yoksa re'sen mi nazar-ı itibara alınmalı?
5. Hasta veya hilkatene zayıf olduğu tabib raporlarıyla mı yoksa nasiye-i hâle nazaran mı tayin olunmalı?
6. Alet-i darb neden olmalı ve tûl u hacmi ne miktarda bulunmalı?

Baladaki es'ile-i mukaddereye karşı mütalaâtımızı sırasıyla derç edeceğiz.

1. Teşhirden maksat, hadd-i şürib ile mahkum olan şahsı mecma-ı nâsa getirerek hadd-i şürible mahkum olduğunu ilan etmek mi yoksa hadd-i şüribü meydan-ı siyasette alenen infaz eylemek mi?

Evvela Men-i Müskirat Kanununda hadd-i şer'înin icrası teşhir kaydıyla mukayyed olmadığı için mahkumun-aleyhi mecma-ı nasa getirerek hadd-i şürible mahkumiyetinin ilan ve teşhiri asla caiz olamaz. Mamefih zaten teşhir cezası fiilen de metruktur. Saniyen gerçi haddin mebnası, âmme-i nâsı zecr ve men için teşhir ise de bir muhakeme alenen mahkum olması ve haddin âtiyen gösterileceği şekilde icrası bu maksadı temine kâfidir. Onun için meydan-ı siyasette icrası da tecviz edilemez. Şu hâlde hafıyyen mi icra kılınmalıdır? Hayır. Çünkü hafıyyen icrasına dair de bir sarahat yoktur. Binaenaleyh hadd-ı şürib icra edilirken ne ilan ve teşhir ile nâsı toplamak ve ne de kimseye duyurmamak için hafıyyen icrasına itina edilmek lazımdır. Darb cezası hakkında kendisinde bazı ahkam mevcut olan ve mahall-i darbı tayin eden "Serseri Nizamnamesinin" on dokuzuncu maddesinde³² beyan olduğu üzere müddeî-i umumînin huzurunda ve hapishane derûnunda icra edilmelidir.

2. Bu babda hilkaten zayıf olmakla avarız-ı sıhhiyeye duçar ve envâ-i ilel ve emrazdan birisiyle malul olmak arasında bir fark var mıdır? Bunlar arasında bu hususta bir fark olmamak lazım gelir. Çünkü kütüb-i fıkhiyede "hilkaten zayıf olup kavî bir adam kadar darbe tahammülü olmayanlar, tahammülü kadar darb ve îlam olunur" deniyor. İade-i afiyet ümidi munkatı' olan hasta ise hilkaten zayıf olan âdemden daha az darba mütehammildir. Her ikisinde de illet bir olduğu için hükümde de iştirakları icab eder.

3. Mahkûmun-aleyhin hasta veya hilkaten zayıf olduğu hîn-i muhakeme ve hükümde değil esnâ-yı infazda tayin edilmelidir. Gerçi bu babda lahık olacak hükümler kabil-i itiraz ve istinaf ve temyiz olmadığı için derhal icra olunmak lazım olduğundan hîn-i muhakemede tayin olunarak hükme derç edilmesi lüzumu dermeyan olunabilirse de bazen mahkumun-aleyhin tagayyubu gibi

³² 19 Rebiülâhîr 1327 (10 Mayıs 1909) tarihli "Serseri Mazanna-i Su' Olan Eşhas Hakkında Nizamname", madde 19: "Darb cezası müddeî-i umumî veya vekili ile tabip huzurunda ve hapishane derununda bir metre tûlünde ve bir buçuk santimetre kutrunda öküz derisinden mâmul ve dökümsüz kamçı ile ve darb-ı mutavassıt ile icra olunur. Fakat her halde tabibin istisna edeceği mahalle vurulmayacaktır". Nizamname için bkz. *Düstur*, II. Tertip, C. I, s. 169.

bir sebep haylûliyetle hükmün icrası tehire duçar ve hükm ile icra arasında geçen müddet zarfında mahkumun-aleyhin ahval-i sıhhiyesi maruz-ı ihtilal olabileceği ve ahval-i sıhhiyesinin darba derece-i tahammülünün lüzum-ı tayini hîn-i icrada tahakkuk edeceği için hîn-i icrada tahkik ve tayini daha muvafıktır. Aksi halde yani hîn-i muhakeme ve hükümde tedkik olunduğu ve mesela tâmmü's-sıhha ve kaviyyü'l-hılka olduğuna hükmedildiği takdirde esnâ-yı infazda maluliyeti tahakkuk ve tezahür etse bile, son derecede lahık olan bir hükmün temâmî-i icrası lazım yani tâmmü's-sıhha bir adama icra edilecek derecede had icrası la-büdd olup bu derecede teclid, meclûdun vefatı gibi hakikaten veyahut bazı havâss-ı zahiresinin fesadı gibi hükmen ve mânen helakını müeddî olur. Ve maahâza bu şekl-i icra, haddin mutavassıtan icrası hakkındaki hükm-i şer'îye de münâfi olur.

4. Meclûdun hilkaten zayıf veya hasta olup olmadığı tabib-i hâzık tarafından ba'de'l-muayene bâ-rapor beyan edilmelidir. Çünkü bazı kimseler vardır ki zevahir-i ahvâlî hilkaten kavî ve meşâkka mütehammil olduğunu gösterdiği halde kalp hastalığı gibi ancak hâzık bir tabib-i fennî muayenesi neticesinde anlaşılabilecek hafî bir illetle malûldürler. Eğer icraya memur olan zat tarafından tayin ve takdir olunacak olursa zahir-i hale nazaran kaviyyü'l-bünye diye darb olunan ve fakat kalp hastalığı gibi bir illetle malûl bulunan meclûdun haddin ikmâl-i icrasından evvel bile tekmil-i enfâs etmesi gibi bir vakâ karşısında kalınabilir. Halbuki hadden maksat, inzicardır yoksa şaribi itlaf ve ihlak değildir.

5. İddia mesbuk olsun olmasın hasta veya hilkaten zayıf olanların darba derece-i tahammülünü anlamak için bir kere muayene-i tibbiyeden geçirilmelidir. Çünkü bâlâda da zıkr olunduğu üzere hadden maksat, inzicardır. Meclûdun helakını müeddî olabilecek bir darbdan ihtirazen, hukuk-ı umumiye nâmına darbı icraya memur olanlar tarafından re'sen nazar-ı itibara alınmak muvafıktır.

6. Alet-i darb neden olacak ve tûl u hacmi ne mikdarda bulunacaktır? Bu hususta kavânîn ve nizamât-ı müdevvenemizde Serseri Nizamnamesinden maadasında sarahat gayr-i mevcut ve mezkûr nizamnamenin on dokuzuncu maddesinde “darb cezası müddeî-i umumî veya vekili ile tabip huzurunda ve hapishane derûnunda bir metre tûlünde ve bir buçuk santimetre kutrunda öküz derisinden mamul dökümsüz kamçı ile ve darb-ı mutavassıt ile icra olunur” diye muharrer ve mezkurdur. Bu maddede alet-i darb “öküz derisinden

mamul dökümsüz kamçı” olmak üzere tayin ve kamçının tûl ve kutru tebyin edilmiştir. Halbuki kütüb-i fıkhiyede alet-i darbın “savt” olacağı beyan olunduğu halde tûl ve kutru hakkında sarahate tesadüf olunamamıştır. “Savt” lugaten alet-i darb manasına olduğuna göre kamçı ve asa ve değnek gibi âlâta şâmil ise de kütüb-i fıkhiyedeki tavzihattan hadd-i şürbün icrasında istimal olunacak “savt”ın dal ve budağı olmayan değnek olacağı anlaşılmaktadır.

7. Bu cihet bu suretle halledildikten sonra değneğin tûl ve kutru meselesine nakl-i kelam edelim. Değneğin tûl ve kutrunun tayin ve tesbiti, ittîrâdı temine kâfi midir? Hayır.

Faraza değneğin bir metre tûlünde ve iki santimetre kutrunda olunmasını kabul etsek bazı ağaçlar vardır ki onların değnekleri berk ve katıdır. “Kızılıçık” gibi bazı ağaçlar vardır ki onlardan alınan değnekler gayet kabadır. Söğüt gibi bir de bunların yaş veya kuru oldukları halde istimal edilmesi düşünülürse değneğin mücerred tûl ve kutrunun tayini keyfiyetinin meclûda tesiri nokta-i nazarından ittîrâdı temin edemeyeceğini ispat eder. Şu halde bu ciheti hall için yine kütüb-i fıkhiyenin beyanatına ircâ’-ı nazar edelim. Had, akdsiz savtla yani dökümsüz değnekle mutavassıtan yani müberrih ile gayr-i mü’lim arasında icra olunur. Demek ki [v]urulacak seksen değnek kemmiyeten tenkis edilmeyecek ama keyfiyeten tâdil olunabilecektir. İntihab olunacak değnekle teclid edilmek neticesinde meclud bundan helak olmamalı ve bazı havâss-ı zahiresinin fesadını müeddî bulunmamalı, yaralar husule getirilmemeli, bununla beraber darb mü’lim ve müci’ ve müessir olmalıdır. İşte değnek bu elem ve evcâi husule getirecek keyfiyette bulunmalıdır.

*

Esad Bey - Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Bazı Mütalaât

Kanun-ı Cezamızın sarhoşluk ve men-i müskirat hakkındaki noksanı ancak devr-i Meşrutiyetten sonra, âsâr ve alâimini ketm edemeyecek derecede sarhoş tutulanlar hakkında mevzû 265’inci madde³³ ile hakimiyet-i milliyenin tama-

³³ Ceza Kanunname-i hümayûnu, madde 265 (22 Mayıs 1327/4 Haziran 1911): “Bir kimse memerr-i nâs olan yerlerde veya halkın duhûlü mücaz olan mevâkide pek zahir bir surette yani âsâr ve alâimi kâbil-i setr u ihfâ olmayacak mertebede sarhoş olarak yakalanır ise bir liraya kadar ceza-yı nakdî ile mücâzât olunur.

Mükerrirler hakkında işbu ceza bir haftaya kadar hapis veya beş liraya kadar ceza-yı nakdîdir.

Mükerrirlik itiyat derecesine varmış ise ceza beş liradan yirmi beş liraya kadar ceza-yı nakdî veya bir haftadan bir aya kadar hapidir. İtiyat suretiyle mahkum olan şahıs memurîn-i devletten bulunduğu

men teessüsünden sonra kabul buyurulan Men-i Müskirat Kararnamesiyle tekemmül ettiğini düşünenler varsa bile bunun aksini mütalaa edenler de çok ve hele ekseriyetin çeşit çeşit ümit ve zihniyetlerle Meclis-i Millî'nin bu içtimasında başka bir kanuna intizar ettiği meşhuddur.

Fransa'nın mağlubiyeti ile neticelenmiş olan 1870 muharebesinden sonra hezimet-i vakıada sarhoşluk ibtilâ-yı meşûmenin dahl ve tesiri olduğundan bahisle müellifin ve içtimâiyyun ve erbab-ı kalemin kopardıkları vaveyla üzerine 1873 senesinde sarhoşluk hakkında bazı ahkam-ı cezaiye vaz' edilmiştir. Bu ahkâmın hukuk ve ceza noktasından ayrı ayrı netayic ve tesirâtı vardır.

Cihet-i hukukiyeye netayici, sekrin taht-ı tesirinde bulunan bir şahsın akdeylediği muâmelat ve mukavelatın feshi için bir sebep teşkil eylediği gibi ibtila, îtiyadın derecesine vardığı vakit bir takım hukuktan mahrumiyeti müntic bulunuyordu.

Bir kimsenin tâmmu'l-akl olmadığı halde akdeylediği muamele ve mukavelede rıza ve ihtiyar olmadığına kıyasen sekrânen akdettiği vasiyetnamenin, nikahın, istiblâdın (evlad-ı gayr-i meşruu tanımak) fesih ve iptali talep ve hükmedilebilirdi.

Sekrin kuvâ-yı maneviyeyi muhill, bir şahsın ihtiyar ve rıza-yı hakikisini izhara mâni olacak mertebeye varıp varmadığının tayininde hâkim muamele-i vakıanın derece-i makuliyetini ve ona inzımm eden ahval ve şerâiti tedkik ile

halde memuriyetinden muvakkaten tard dahi edilebilir.

Ber-vech-i muharrer sarhoşluktaki itiyat ibtila derecesinde ise altı aydan noksan olmamak ve mesârifi kendisine ait olmak şartıyla salâhı tıbben tebeyyün edinceye kadar bir hastahannede tevkifine hükmolunur.

Henüz on sekiz yaşını ikmal eylemediği zahir-i halinden nümâyân olan genç kimselere vücudunun tedavi ve takviyesine ait olan müskirat müstesna olmak üzere sarhoş edecek bir içki veya bir maddeyi velev min-gayr-ı kasdin olsun içiren veya içmesini ikram suretiyle kezalik velev min-gayr-ı kasdin teşvik eden kimse yirmi beş kuruştan bir altına ve bu fiil iğfal suretiyle vuku bulursa on altına kadar ceza-yı nakdî ile mücâzât olunur. Fail ıyş u işret mahallinin sahibi veya müstahdemi olduğu surette bir altından yirmi altına kadar ceza-yı nakdî ve yirmi dört saatten altı maha kadar hapis ile mücâzât olunur. Bir sene zarfında tekerrür vukuunda o mahallin müddet-i münasibe ile kapanmasına dahi hüküm verilebilir. Bir ıyş u işret mahallinin sahibi veya müstahdemi yukarıda beyan olunduğu surette sarhoş olan bir müşteriye içki veya bir maddeyi verirse yirmi beş kuruştan beş altına kadar ve tekerrür vukuunda iki altından on altına kadar ceza-yı nakdî alınmağla beraber ol mahallin müddet-i münasibe kapanmasına dahi hüküm verilebilir. Kendisini idareye muktedir olamayacak halde bulunan müşteriye muhafaza için tedâbir ittihaz etmeyip sokağa bırakır ise bâlâda mûnderic cezadan mâadâ yirmi dört saatten bir maha kadar hapis ile mücâzât olunur ve sarhoş bu yüzden hastalığa dūçar olduğu halde tedavisine ait mesârifi dahi tazmine mahkum edilir”.

takdir ve hükmetmek icabeder.

Hatta mukavelat muharriri huzurunda tanzim ve imza edilmiş olan bir akdin sebab-i mezkurdan dolayı fesih ve iptali talebinin mahkemelerce kabul edildiği vakidir. Bir kimsenin akdeylediği mukavelenin sekr sebebinden fesih ve iptalinden âkid-i diğere bir zarar terettüp ederse mutazarrır olan şahıs zarar-ı vakın tazminini talep edebilir. Zira sarhoş olması bir hatadır ve o hatanın netayicinden mesul olur. Daha ileriye varılır. Sarhoş kimseleri istihdam eden efendilerin maiyyetindekilerin sekr halinde îras eyledikleri zarar ve hasarları tazmin ile mükellef olmaları esası kabul ediliyor. Keza istihdam eylediği amelenin hâl-i sekrde duçar olduğu tehlike ve mazarratı efendisinin tazmin etmesi icabedeceği tasrih olunuyor. Zira bu suretle tehlikesi melhuz ve müşkil âmalde sarhoş kimseleri kullanmakta efendinin hatası vardır.

Ama, ahkâm-ı şer'iyemiz "bir fiilin hükmü failine muzaf kılınır, mecbur olmadıkça âmirine muzaf kılınmaz" (Mecelle, madde 89); "Müsebbib müteammid olmadıkça zamin olmaz" (Mecelle, madde 93) [kaideleriyle] mesuliyet ve zamân-ı mâliyi -kendi fiilinden mütevellid ve binaenaleyh behemehal maznun olan ahvalden maadasında- evvela yalnız âmir-i mücbire, saniyen taammüden müsebbip olmağa, salisen taaddi ve taksire hasr ve tahsis ediyor ve "mübaşir yani bizzat fail ile mütesebbip müçtemi oldukda hüküm faile muzaf kılınır" (Mecelle, madde 90) kaidesiyle mütesebbibin bila-kayd u şart zamânını kabul etmiyor.

Halbuki Fransa Kanun-ı Medenisinin mesuliyet-i mâliyyeye dair ve 1382'nci maddeden 1386'ncı maddeye kadar olan faslının tazammun ettiği ahkam bûsbütün başkadır.

Başkasının zararını îras eden bir fiil-i beşerî, zarar onun hatasıyla vukua gelen kimseye tamir ve tazmini icap ettirir ve bir kimse yalnız kendi fiilinden değil belki ihmalinden veya dikkatsizlikten dolayı vukua gelen zararı da tazmin eder. Bir adam, mesuliyeti kendine raci olanların veya taht-ı muhafazasında bulunan eşyanın îka edecekleri zararı zâmindir.

Görülüyor ki Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye ile Fransa Kanun-ı Medenisi arasında azim mübayenetler vardır. Bir arabacının, bir uşağın ikâ edeceği zarar ve ziyan bizde hakikat-i halde heder oluyor. Fransa'da ise o arabacıyı istihdam eden kimse zarar ve ziyanını tazmin ile mükellef bulunuyor. Mesele ta'mik olunursa Fransa ahkam-ı kanuniyesi bir fiili mümkün mertebe zamânsız bırakmağa, Mecelle ahkamı ise bir sebab-i kavî olmadıkça bir şahsı kendisi îka etme-

diği bir fiilden mesul tutmamağa sâî bulunuyor. Mecellenin müstenid olduğu şer‘-i şerif mesuliyet-i şahsiyeyi mümkün mertebe kasr ve tahdid etmek istiyor. Herkesi yalnız kendi fiilinden mesul kılarak insana tahaffuz mecburiyeti tahmil ediyor. Fransa Kanun-ı Medenisi ise nimetinden mütena‘im, mesuliyet-i hıfziye ve sun‘iye müteahhid olduğu eşhas ve eşyanın zararını “nimet külfete göredir” kaidesince mütenâ‘im ve müstefid olan şahsa tahmil etmeği hedef ittihaz ediyor. Kuvâ-yı şahsiye ve teşebbüsiyenin vikaye ve sıyaneti lüzum ve vücubuna binaen herkesi mütebassır ve her an müstahfız bulundurmak isteyen Mecelle ahkamı, gayr-i makul esaslara müstenid değil ise de icab-ı zamana tevafuk etmiyor.

Sadede rücu edelim. Fransa Ceza Kanunu[na göre], buna mukabil bir kimşenin sun‘ ve taksiri olmaksızın hastalık sebebiyle veya başkasının fiiliyle içtiği meşrubattan sarhoş olup da bir zarar ika etse hiçbir vechile mesul tutulamaz. Bunda hiçbir gûna dikkatsizlik ve nizamata riayetsizlik mutasavver olmadığından eser-i kaza oluyor. 1873 tarihli bu kanundan faide-i muntazıre hasıl olmadığından 1889’da bazı mevad tenzil ve ilave edilmiştir.

Sekri itiyad eden ve bundan dolayı mükerreren mahkum olan şahsın hakk-ı übüvvetten mahrumiyetine karar verilebilir. Sekrin bu suretle tazmin-i zararı ve ukudun feshini mucib ve hukuktan mahrumiyeti müstelzim olması gibi netayic-i hukukiyesi olduğu misüllü mücazat-ı nakdiye ve cismaniye ve ehliyet-i cezaiyeye tesir etmesi gibi netayic-i cezaiyesi de vardır.

Sekr, mazeret-i kanuniye değildir. Fakat bazı ahvalde esbab-ı muhaffeden addolunabilir. Kaza tarikiyle veya aharın teşviki veya ikrah ve icbarı suretiyle hasıl olan sekr neticesinde îka olunan cerâimin tecziyesinde bu halin nazar-ı dikkate alınması icap eder. Fukahanın kabul ettiği fikir böyle bir sekrin neticesinde bir cürm îka edilirse kasten ve tasavvuran îkâna dair delâil mevcud olsa bile her halde hata ve nizamata riayetsizlik sebebiyle îka edilmişçesine ceza-dide edilmek iktiza eder.

Sekre ahvâl-i cürmiye-i saire inzıam etmediği vakit, 1873 tarihli kanun mucibince birinci defası için mücazât-ı tekdiriye, ikinci defası için daha şedid mücazât-ı tekdiriye, üçüncü defası için mücazât-ı tedibiye ve bazı hukuktan mahrumiyetle tecziye edilir. Tekerrüre esas, mahkûmiyet tarihinden itibaren bir sene zarfında tekrar sarhoş halinde sokakta görülmesi keyfiyetidir.

Müskirat bayilerinin bir takım kuyudu vardır. Sekr halinde bulunanlara içki veremezler, velev meccanen müskirat bayinin bu kanun ahkamına mugayir

olarak sekri tam olan bir şahsa içki verip de ifrattan dolayı o şahsın vefat ettiği sabit olursa bayî-i merkumun nizamata riayetsizlik sebebiyle fiil-i katlin faili gibi mücazât edildiği görülmüştür.

Zira ayyâşın vefatıyla bâyinın beyinde münasebât-ı tâmmе mevcuttur.

Kütüb-i Fıkhiyece Sarhoşluğun Ahkam ve Netayici

Fukahâ-yı ızam, usûl-i mâkulü takip ederek meşrubatın envainı tarif ve tasnif ederler. Bazı eşribe vardır ki onun içilmesi şer'an ve esasen sekri tevlid etmesi hasebiyle haramdır. O gibi kimseler sarhoş olup bir zarar îka ederlerse cezâ-dide olur ve bir muamelede bulunurlarsa muamelatı haklarında nafız olur. Eğer içtiği şey esasen helal olup da ondan sekr hasıl olsa veya sebab-i ıztırar ve ikrahtan dolayı şürbü haram olan bir şey içip de sarhoş olursa ne efâlden dolayı mesul olur, ne de akdelediği muamelat hakkında nâfiz olur. Bu cihetle fukahânın meşrubatı taksim ve tasnifte isabet-i muhikki vardır.

Şürbü haram olanlar dört nev'dir: "Çiğ mâ-i ineb", hurma, kuru üzüm, asel ve bunların taktîrinden hasıl olan hülasalardır. Fukaha, şürbü helal olan eşribeyi lehv u tarabsız içerse helal ve fakat lehv u tarab ile içerse (keyf olmak için) haram ve şürb-i hamra mustatir olanın ve inebin gayrıdan hasıl olan devaların ve gıdaların sekri mucib-i had olmayacağına ittifak ettiler. Çünkü nas bazı cezadan kurtulmak için hububattan veya sütlerin tahammurundan hasıl olan içkiler içerlerdi.

Hadd-i şürb, yani ayyaşlığın cezası ne suretle tarif edilebilir?

Hakikaten ve hükmen hurmetine âlim olarak kendi rızasıyla şürb-i hamr veya semer veya zebib ve asel ve hububat envaından -hangi [nev']inden olursa olsun ondan- sekerat olan mükellef-i natıka ba'de'l-ifaka had icra olunur. Bu tarifteki mükellef kaydından tâbî-i gayr-i muztar ve âkıl ve balığ olması lüzumu anlaşılır. Tav'an içip de bir atş-ı mühlik zarûreti def için bi'l-ıztırar içere ve sekran halinde olursa had lazım gelmez.

Hakikaten ve hükmen hurmetine âlim olmaktan maksat şudur: Bir harbî, İslama dahil olduktan sonra dar-ı İslâma gelip şürb-i hamr ve sekrin hurmetini ve haddi mucib olduğunu bilmeyerek şürb-i hamr ile sekran olursa had icra olunmaz. Fakat bir müddet ikametden sonra sekran olursa velev hakikaten şürb ve sekrin haddi mucib olduğunu bilmiş olmasın, mücerred dar-ı İslamda bulunmağla şürb-i hamr ve sekrin hurmetini ve haddi mûcib olduğunu hükmen âlim addolunduğundan had lazım gelir.

Edyân-ı zâilede şürb-i hamr, haram olmadığından zimmîler ile dar-ı harbde bulunan İslamlara had lazım gelmezdi. Bunlardan maada bir müslim ve müslime şarab içtikten sonra rayıhası mevcut iken ahz edilse yani tutulsa veyahut hamrdan başka herhangi bir müskirattan sekran ve rayıhası mevcut olduğu iki şahidin yani racülün şehadetinden sonra veya az olsun çok olsun içtiği şarabın rayıhası mevcut iken ayrıca ikrar eylese veyahut şaribin mesafe-i baidede tutulup huzur-ı hakime gelince rayiha ve sekri zail olup da şahidler şaribin kendi rızasıyla içtiğine ve rayıhası mevcut veya hal-i sekrde iken ahz ettiklerine şehadet etseler cezanın vücûbu tahakkuk eder.

Hâkim, şahitlerden şürbün, mahiyet, hakikat, keyfiyet, zaman ve mekanını sualden sonra istinkâhı emr eder, yani ağzını koklayın diye emr eyler. Zira ihtimal ki şahidler her mükeyyifâtı mûcib-i had addederler veya kerhen olur veya vakit mürur eder veya dâr-ı harbde olur, şahitler istifsar olunan şeyleri alâ-mâ hüve aleyh tefsir ve beyan ettiklerinde hâkim evvela şaribi hapseder; derhal haddi, kaza ve hükmetmez eğer şahitler zaman ve mekân-ı şürbde ihtilaf etseler had icra olunmaz.

Sekrin Mâlen ve Cüz'en Netayici -Sarhoşluğun Haddi İcap Eden Derecesi

Sekran ekser kelimasında ihtilat ve hezeyan eden, racül ve imreeyi, semâ ve arzı tefrik edemeyen şahsa denilir. Bazı fukahânın kavlince sekran, sâhi gibi mükelleftir. Mükreh veya muztar olmadıkça talaktan maada icra eylediği muamelatın netayicinden mesul olur. Hâl-i sekrde mürted olsa irtidâdı sahih olmaz. Zira küfür bâb-ı itikad ve istihfaftandır. Sekran için ise itikad ve istihfaf yoktur. Zira bunlar idrakin fer'idir. Binaenaleyh hâl-i sekrde riddeti sebebiyle zevcesi haram olmaz. Maahaza talakı vâki olur. Ama elfâz-ı küfrün manasını kastederik söylediyse diyaneten kafir olmağla ikrarı halinde zevcesi haramdır.

Sekran, yedi mahalde sâhi (ayık) gibi değildir:

1. Riddeti sahih olmaz.
2. Hudud-ı hâliaya yani hadd-i şürb gibi sırf hukukullahtan olan şeye ikrar,
3. Nefsi üzerine şehadet,
4. Sagîreyi mihr-i mislinden ekser ile ve sagîreyi mihr-i mislinden ekall ile tezvici,

5. Hâl-i sahvette zevcesini tatlike (muhâlaaya) tevkil eden kimsenin zevcesini tatliki,

6. Sahiben metâını bey'e tevkil eden kimsenin metâını bey',

7. Sekrinden evvel kendisinden gasbolunan şeyin kendisine gâsıbın reddi sahih olmaz.

Sekran cezası hürre seksen, abde kırk (vasatı) kamçıdır. Had, mahdudun bedenine [v]urulur. Cümlesi bir mahalle [v]urulmaz. Başına ve vechinden darb edilmez. Kendi[si]nde ukde olmayan kamçı ile darb olunur. Esvabı nez' olunur. Lakin keşf-i avret olmasın için izârı nez' edilmez.

Haddin bazısı kendisine icra olunduktan sonra mahdud, tekrar şürb-i hamr ile sekran olursa haddi istinaf olunur. Yani mükerrer teşdid edilir. Şâribe sekri halinde had [v]urulmaz bâde'l-ifaka had [v]urulur zira hâl-i sekrinde müteeddib ve mütenebbih olmaz. Cezanın tatbikinde şâribin erkek veya kadın olmasında fark yoktur. Binaenaleyh bir kadın, şürb-i hamr ile sekran olursa cezası seksen savtadır. Nitekim sirkatte yedi kat' olunur (el-mer'etü mine'l-hudud ke'r-recül ("Kadın, had cezasının infazında erkekle aynı durumdadır"). Keza bu had, müslim olmayanlar hakkında da tatbik ve icra olunur. Bir zimmi, şürbü haram olan nesneden sekran olsa kavî-i esahha ve racihe göre kendüye had icra olunur. Çünkü raiyye, muamelat ve ukubatta müslimun gibi aynı ahkama tabidir. Fransa Kanunuyla on üç asır evvel vücut bulan içtihad-ı fukahanın mukayesesî şu suretle ihtisar olunabilir.

Avarız-ı arziyeden olan sekr, ya mübah tarikiyle husule gelir, deva suretiyle içilen müskirattan sarhoş olmak gibi; bu takdirde tasarrufât-ı kavliye ve fiiliyenin cümlesine mâni olur. Bey' ve şira ve hibe ve muamelat-ı saire fasid olur. Yahut tarik-i mahzûrile tahakkuk eder, keyif ve zevk için sarhoş olmak gibi. Bu hâl itâb-ı ilahîye mâni olmaz ve ehliyet ve mesuliyet-i kanuniyeyi bâtıl olmaz. Ahkâmın küllîsi kendisine lazım olur ve tasarrufatın cemîi sahih ve muteber olur. Talak, ıtak, bey' ve şira, ikrar-ı tezvîc-i sagîr ve sagîre gibi.

Bazı Nazariyât-ı Cezaiye

Cürmün biri manevî, diğeri maddî olarak iki nev' aksü'l-ameli tezahür eder. Mücazat bunların ikisine de tekabül eder.

Evvela, Manevî Aksülamel: Birisi bir cürüm îka etmekle ahkâm-ı tabîiye ve kavaid-i ahlakiye ve vicdaniyenin vaz ettiğî esasları ihlal etmiş olur. Şöyle ki:

1. Fi'l-hakika cürüm gayr-i meşru ve haksız bir fiil olmağla insanların fit-raten mecbul oldukları hissiyât-ı adalet-perverî ve hak-perestâneye karşı bir tecavüz addolunabilir.

2. Cürüm, ekseriya şeni', mezmum, zalimâne bir fiildir. Failine karşı tabîi olarak istikrah ve nefret ve mağdur ve cürmün kurbanı için merhamet hissedilir.

3. Cürüm, gayr-i içtimaî, yani cemiyete muzır bir fiildir. Cürüm, bir şahsın heyet-i içtimaiyeye karşı vukubulan bir hareket-i hasmâne, beka ve muhafaza-mız için elzem olan hâl-i içtimaîye [v]urulmuş bir darbedir. Böyle bir fiilin îkâı havf u hirasımızı, endişemizi mucib olur. Bu gibi efâl tekessür etmesin, biz de böyle hallere maruz kalmayalım diye korkarız.

Buna binaendir ki gayr-i ihtiyari olarak mücrimler aleyhine hiddet ve husu-met duymaklığımız tabîi olmuştur. Hükümet yani cemiyet cezasını vermekle mucib olduğu rahatsızlığın intikamını almış, müteselli ve mutmain olmuş oluruz. Mücazat, bu gibi hissiyat ve heyecanları teskin eder. Kuvâ-yı içtimaiye ve ahkâm-ı ahlakiye ve vicdâniyenin fiilen nehy ve inkârı olan cürme karşı kava-id ve ahkâm-ı mezkûrenin fiilen ve alenen ve resmen teyid ve takviyesi ceza ile husul bulur. Bu vechile cürmü itibar ve hissiyât-ı âliye ve ahlâkiyeden tecerrüd etmemiş kimseler için gayet müessir bir amel-i maneviyedir.

Saniyen, Maddî Aksülamel: Cemiyetin muhafaza ve vikayesi maksadıyla mücrimin tekrar o fiilde bulunmaması ve bilhassa diğerlerinin buna imtisal etmemesinin temini için vaktiyle her türlü mütalaât-ı ahlakiye ve sevkîyât-ı hissiyeden sarfınazar edilerek gelişigüzel vaz' ve tatbik edilegelmiş olan ceza bugün fevâid-i maddiyyenin temin-i husûlü için usul ve tedkik ve mütalaa ile vaz' ve tatbik olunuyor.

Cihet-i maddiyesince cezanın iki maksad-ı tahaffuzu olduğu görülür. Mücrimin bizzat şahsınca olarak (şahsî, hususî) ona imtisal etmesi melhuz olanlara karşı umumî bir tesir-i tahaffuzu haiz olması, cezanın maksad-ı aslîsini teşkil eder. Maksad-ı tahaffuzu husûsunun husûlü mücrimden tekrar o fiili işlemesi arzusunu veya imkan ve iktidarını ref' etmekle olur. Bu babda mücrim[ler]in iki sınıfa taksimi meselesi kendiliğinden meydana çıkar.

1. Tesadüfî veya Kazâî Mücrimler: Bunlar çektikleri ve ileride tekrar bu gibi fiillerde bulunurlarsa çektikleri cezadan mütenebbih olurlar (tahaffuz-ı tehdîdî) veyahut cezanın tesir-i tehzîbi ile ıslâh-ı hâl ederler (tahaffuz-ı tehzîbî).

2. İtiyâdî veya Hulkî Mücrimler: Bunların cürüm îka etmeleri hilkat ve isti-

datları iktizasından veya sû-i itiyatla meluf olmalarından ileri gelmekle nadiren ıslâh-ı hâl ederler. Bunların şer ve mazarratından emin bulunmak için cemiyetle olan münasebet ve ihtilatını kat' etmeli (hapsin envayıyla).

Hülâsa, şahsî ve husûsî tedâbir-i tahaffuziye tehdid, tehzib, tevkiften ibaret olur. İmtisal etmesi melhuz olan sairlerini men'e hâdim tahaffuz-ı umûmî ancak tehzib ile kabil olur. Burası kaydedilmek icabeder ki cezanın şiddetinden ziyade muhakkakiyeti, tehdidi müessir kılar. Velez hafif olsun muhakkak ve gayr-i kabil-i taharrüz cezanın tatbik olunacağını bilmek, icra edilmeyeceğine dair bir ümid mevcut gayet şiddetli bir cezadan ziyade müessirdir.

Montesquieu dahi "ahlaksızlıkların, cerâimin tekessürü, esbabı, cezanın hafif olmasından ziyade mücazâtın tatbikinde terahî ve müsamahadan ileri geldiği görülür" demiştir.

İmdi, bizde de alenen sarhoş tutulmak ve alenî müskirat içmek vesaire mademki cürüm olarak kabul edilmiştir, bunlar hakkında mevzû 265'inci madde ile bunu lağveden Men-i Müskirat Kararnamesi tahaffuz-ı umûmî ve husûsî-i tehdîdiye ve tehzîbiyeden olarak gayet iyi ve ince düşünülmüş pek musib bir tedbir-i içtimaîdir. İşbu kanunun neşrinden evvel memleketi tanıyanların meçhulü değildir ki sarhoşluk âdet hükmüne girmeye başlamış, kahvehanelerdeki meskenet, meyhanelerdeki rezalet ve hacâlet ağıyarın nazar-ı istihfafını celbetmekte bulunmuş olmağla beraber nihayet işte uğradığımız bunca hezimetlerin âmil ve müessiri olmuştur.

İşbu kanunun Anadolu'da tatbiki ile hasıl olan netâyic-i müfide yalnız Bursa vilayeti merkezindeki ceraim istatistiklerinin tetkikiyle tezahür eder.

Mamafih işrete inhimaki olan bazı cühelânın göz taşıgibi mahz-ı semm mevaddı muhtevi ve mahlut eşribeyi istimal ve esrar ve afyon ve kokain gibi mevadd-ı semmiye istimaline başlamış olmaları gibi aksûlamelleri dahi zahirdir. Yenişehir'de kesretle zer' edilen esrardan bir şahsın sene-i sabıkada bir defa da İzmir'e götürdüğü esrara müşteri bularak binlerle lira aldığı işitilmektedir.

İstanbul'da kokain, morfin müptelaları, esrarkeşler, Anadolu'da bunların tufeylileri çoğaldıkça bazı kimselerdeki arzu ve ümîde muvafık olarak işbu kanunun mevki-i tatbikten kaldırılması gibi bir karar ittihazında Meclis-i muhteremenin çok düşüneceği lâ-reybe-fihdir.

Fakat mevzumuz olan mütalaât-ı meslekiyeden hariç işbu nukâta temas-tan ictinab ve takdirini mesullerine terk ederek sadede rücu ve işbu mütalaât-ı

naçizânemden maksad memleketimizdeki Men-i Müskirat Kararnamesi'nin hala noksan ve pek basit ve ihtiyaçla gayr-i mütenasib ve sathî olup tahaffuz-ı umûmî için gayr-i kâfi olduğunu ve bu kanunun bazen pek hafif, bazı itibarla ağır ve şedid olmağla beraber hasta ve ilaç için eczahane olmayan bir yerde mukim bir şahsın bir dirhem ispirto bulamamak gibi birçok aksamı için sarahatten âri ve esrar ve kokain misüllü mevadd-ı saire için ahkâm-ı kanuniyeyi gayr-i muhtevi olduğunu arz etmekten ibarettir.

Erbab-ı hukuk nezdinde şâyân-ı teemmül olan birinci cihet, sarhoşluğun cürüm addedilip edilmeyeceği kazıyyesi olup bir ferdin diğerine vukubulacak taarruzundan dolayı ceza-dide olması umûmen kabul olunmuş bir esas ve kendi nefesine olan taarruzdan nâşi ceza görmesi kavaid-i asliye-i hukukiyeye münâfi ve bu kabil efâli ancak ahkâm-ı ahlakiye zâmin olup ahkâm-ı kanuniye dairesine idhal gayr-i caiz idüğü ulemâ-yı cezanın bir kısmı tarafından dermeyan edilmiş ise de ahkâm-ı kadime-i şer'iyemize muvafık olan nazariyât-ı cedide-i hukukiyede ceza, ihkak-ı hak olmayıp heyet-i içtimaiyenin muhafazası için tedâbir-i dafia cümlesinden ve tabir-i mahsus mucebince "bir siyaset" olduğundan ve sarhoşluk her türlü cinayâtın mevlidi sayılacak mertebede bir âmil-i cürmî olduğu da kabil-i inkar olmadığı gibi her memleketteki tecarib ve müşahadat sarhoşluğun ikâ-i cürmde dahl-i azîmi bir hakikat-ı aleniye ve riyaziye olduğunu isbat etmiş bulunduğundan bizde de kabul ve neşr ve tatbik olunan Men-i Müskirat Kanunu ile sarhoşluk, cürüm addolunmuş ve bunun da birçok fevâidi meşhud olmuştur. Şu hâlde Büyük Millet Meclis-i muhtereminin bu defaki içtimasında bu babda efrâdını câmi ağyarını mâni tadilat ile daha mükemmel bir kanun neşredeceğinden emin ve mutmain olarak intizar edelim. Fi 27 Ağustos [1]339 [27 Ağustos 1923].

*

Mois Zeki Bey - Men-i Müskirat Kanunu Hakkında Bir Mütalaa

Men-i Müskirat Kanunu'na mugayir bir harekât-i cürmiyeden dolayı mehâkim-i âidesince sâdır olan kâffe-i mukarrerâtın kabiliyet-i itirâziye, istinafiye ve temyiziyesi olup olmadığı meselesi cidden şâyân-ı teemmüldür. Bazı mehâkim, kanun-ı mezkûrun üçüncü maddesinin fıkra-i ahîresinin sarahatine istinaden bu kabil mukarrerâtın alelîtlak kâbil-i itiraz ve istinaf ve temyiz olmadığı içtihadındadırlar. Halbuki kanunun suret-i tertip ve tahriri nazar-ı dikkate alındığı takdirde yalnız alenen müskirat istimal edenler veya hafıyyen istimal

edip de sarhoşluğu görülenler hakkında verilen kararlar, istisnâen derhal lâzımü'l-icra olup Men-i Müskirat Kanunu'na mugayir harekât-ı sâire hakkında sudur eden mukarrerat ise diğer cerâim hakkında verilen mukarrerat misüllü ahkâm-ı umûmiyeye tâbi ve binâenaleyh kâbil-i itiraz ve istinaf ve temyiz olduğu tereddüde mahal bırakmayacak surette taayyün ve tezahür ediyor. Filvâki kanun-ı mezkûrun birinci maddesi memnû olan dört ahvali tâdad ediyor. Onlar da, müskiratın î mâli, ithali, fûruhtu ve istimalidir. Tertip edilecek mücazat ise iki maddede gösteriliyor. Kanunun ikinci maddesi, ahvâl-i memnûa-i erbaadan müskirat î mâli, ithali ve nakli cerâiminin mücazatından bâhistir ki malum olduğu üzere müskiratın beher kıyyesi için elli lira cezâ-yı nakdîdir. Bu babdaki hükümlerin kâbil-i itiraz ve istinaf ve temyiz olmadığı hakkında bu maddede sarahat yoktur. Kanunun üçüncü maddesi, memnû olan dört hâlin dördüncüsüne yani alenen müskirat istimal edenler veya hafiyen istîmal edip de sarhoşluğu görülenlerin mücazâtına tahsis edilmiştir ki sarhoşluk yalnız kanunen değil, dinen dahi memnu olduğu cihetle vâzı-ı kanun bu gibiler hakkında istisnâen ağır cezalar vaz'ına lüzum görmüşlerdir ki o da hadd-i şer'î veya cezâ-yı nakdî veya lâ-ekall üç ay hapis cezalarıdır. Sıfat-ı resmiye erbabından olup da sarhoşluğu görülenler dahi memûriyetten tard edilir. İşbu maddede mücazâtın tâdâdını müteakip son fıkrasında “bu husustaki hükümler kâbil-i itiraz ve istinaf ve temyiz” olmadığı zikrediliyor. “Her istisna mevrîdine mak-surdur” kaidesince yalnız sarhoşlar hakkında verilen mukarrerâtın turuk-ı kanuniyeye tâbi olmadığı ve hususât-ı saire hakkında sadır olan kararların ise ahkâm-ı umûmiyeye tâbi olduğu manası kendiliğinden çıkıyor. Çünkü bu fıkranın kâffe-i mukarrerâta şûmulü olmuş olsa idi vâzı-ı kanunun bunun müstakil bir maddede ve mesela “bu kanuna mugayir harekâttan dolayı verilen hükümler kabil-i itiraz-ı istinaf ve temyiz değildir” suretinde tertip ve tanzim etmesi lazım gelir idi. Yoksa yalnız sarhoşluğa tahsis edilen üçüncü maddeye bir fıkra halinde idhal etmez idi.

Sarhoşluk hakkındaki istisnâiyetin bir hikmeti vardır ki o da sarhoşluğun dinen dahi memnû olması ve ahlak-ı umûmiye ile asâyiş ve inzibata tesir-i küllîsi bulunmasıdır ki bu hikmet, hususât-ı sairede varid olamaz. Yine bu hikmetin icabâtındandır ki üçüncü maddede tasrih edildiği vechile sıfat-ı resmiye erbabından yalnız sarhoşluğu görülenler memuriyetten tard ediliyor.

Kezalik matbuatta manzûrumuz olduğu vechile Men-i Müskirat Kanunu'nun Tadili Hakkındaki Kanun Layihasının alenen müskirat istimal

etmenin ve sarhoşluğun memnûiyetini ibka etmesi istisnâiyetin hikmetini kemâl-i vuzuh ile gösteriyor. el-Hâsıl vâzı-ı kanunun maksadı, Men-i Müskirat Kanununa mugayir hareket erbabı hakkında verilecek hükümlerin alelîtlak turuk-ı kanuniyeye tâbi olmadığı merkezinde olduğu bir an için teslim edilse bile kanunun hâl-i hâzırı yani suret-i tertîp ve tahrîri maznûnun aleyhimin lehindedir.

İşbu mülahazat-ı âcizânemi *Muhamat* ceridesiyle neşretmekten maksat rüfekâ-yı kirâmın fikrimin leh veya aleyhine olan kıymetli mütalaalarını lütuf buyurmalarını istirhamdır.